

Gjeldende lovverk om dyreverner: Beskyttelse eller undertrykkelse? Dyrevernerretten i Norge

Forelesning i grønn (øko-global) kriminologi

Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo

Av juridisk rådgiver Live Kleveland

live@dyreverner.no

Vår 2015

Brenneriveien 7, 0182 Oslo

Tlf/Fax: 22 20 16 50

www.dyreverner.no

post@dyreverner.no

Org.nr.: 983 482 392

Oversikt over forelesningen

Gjeldende lovverk om dyrevern: Beskyttelse eller undertrykkelse?

- Speciesisme og økologisk kriminalitet
- Rettskildesituasjonen
- Dyrs rettslig status
- Vern av dyrs liv
- Vern mot tortur og vold
- Vern av dyrs frihet
- Forebygging og reaksjon på lovbrudd
- Rettsliggjøring av dyrs interesser
- Konklusjon

Vi starter med en gjennomgang av begrepet speciesisme, sentrale rettskilder, internasjonal rett og forvaltningssystemet i Norge.

En tradisjonell forelesning over temaet ville deretter tilsi en kronologisk gjennomgang av dyrevelferdsloven. Jeg velger i stedet en forsøksvis uspeciesistisk tilnærming, basert på forutsetningen om at dyr er individer med egne interesser.

Som grunnlag for utvalget av hvilke individuelle interesser som trenger rettsvern, har jeg brukt de første bestemmelsene i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) art. 2–5.

Vi avslutter med å se på rettslig regulert forebygging av lovbrudd og reaksjoner på lovbrudd, og hvordan dyrs interesser rettsliggjøres.

Speciesisme og økologisk kriminalitet

Hva er speciesisme?

Speciesism:

Richard Ryder:

”a prejudice or biased attitude favouring the interests of the members of one’s own species against those of members of other species”

eller

Marjorie Spiegel:

”1. a belief that different species of animals are significantly different from one another in their capacities to feel pleasure and pain and live an autonomous existence, usually involving the idea that one’s own species had the right to rule and use others.

2. a policy of enforcing such asserted rights.

3. a system of government and society based upon it.”

Speciesisme impliserer eierskap til andre individer

I klassikeren "The Dreaded Comparison" påviser Marjorie Spiegel likheter mellom slaveriet i Amerika, og moderne eierskap til dyr.

Racism: "1. a belief that human races have distinctive characteristics that determine their respective cultures, usually involving the idea that one's own race is superior and has the right to rule others. 2. a policy of enforcing such asserted rights. 3. a system of government and society based upon it."

Spiegel forklarer eierforholdet til andre mennesker/dyr med:

- Det er **økonomisk gunstig** å benytte andre (dyr eller mennesker) som gratis innsats.
- Psykologiske faktorer:
  - **biologiske argumenter** for undertrykkelse av "de andre".
  - at undertrykkelse gir ubevisst **følelse av makt og mestring**.
  - at undertrykkelsen forsvares som **en fordel for de undertrykte**, mv.

Kilder: Spiegel, M, The dreaded comparison – human and animal slavery, Mirror Books, 1996.

Økonomi og lovverk opprettholder speciesismen

David Nibert forklarer speciesisme som en konsekvens av økonomi, og påpeker at paradigmet opprettholdes av lovverket.

”...if oppression is primarily **motivated by economic interests** and the **interests of elites** are well **protected by the powers of state**, beliefs that justify social arrangements – ideologies – play the most important role in legitimizing oppression by **rendering it invisible**. Oppression must be accepted as **normal, natural and necessary**.”

Grunnlaget for undertrykkelsen (økonomien) følger av holdninger:

- **Etnosentrisme/antroposentrisme:** ”de andre” er mindreverdige, skitne, dumme, ol. og dermed sosialt devaluert og utdefinert.
- **Systemer som fratår dyrene deres personlighet:** Husdyrhold med store antall dyr gjør det umulig for dyrene å oppføre seg naturlig, og umulig for menneskene å se deres individualitet.
- Lang tradisjon/religion gjør at bruken av dyrene oppfattes som ”**naturlig**”.

Kilder: Nibert, D., Animal rights human rights – entanglements of oppression and liberation, Rowman Littlefield Publishers, 2002.

Økonomi og lovverk opprettholder speciesismen (forts.)

- Holdningene formidles gjennom **media, skoler, språket og lovverket**.
- **Lovverket erstatter religionen** og oppfattes som et uttrykk for rasjonalitet. Loven anses av mange som en rett som må følges, uten at de forstår hvordan lovgivningen påvirkes av grupper med makt til disses egen fordel.
- Lovene **lobbyeres** på plass av de som har interesse av dem.

Speciesisme og dyrerettigheter som en del av økologisk kriminalitet

I løpet av de siste fem til ti årene har flere teoretikere argumentert for å anse speciesisme og dyrerettigheter som en del av økologisk kriminalitet. Bierne angir flere grunner:

- Forholdet mennesker-dyr utgjør en del av helheten der **mennesker dominerer** andre mennesker, andre arter og miljøet.

Den menneskelige bruken av dyr i vår tid bidrar til:

- **klimaødeleggelse** (CO2-utslipp og annen forurensning fra animalieproduksjonsom kjøtt, egg og melk)
- **ødeleggelse av naturen** (undersjøisk på grunn av fiske og fiskeoppdrett og på jordoverflaten på grunn av hogst for å gjøre plass til kvegfarmer og fôrplantasjer)
- **artsødeleggelse** (reduksjon av leveområder, klimaødeleggelse osv.)

Begrunnelse for annet rettslig vern av dyr enn av mennesker?

Rasjonalitet, språk, evne til å bruke redskaper, evne til å ha bevissthet om egen eksistens osv. har vært brukt som begrunnelser, men ny forskning viser at mange dyrearter har disse evnene i forskjellig grad.

Det er derfor svært vanskelig å trekke en klar grense mellom mennesker og andre dyr ut fra biologiske kriterier.

Dyr kan vernes gjennom lovverket basert på:

- a) Et **utilitarianistisk** syn (maksimere det gode, minimalisere smerte),
- b) Sin **egen boende verdi** (gir rett til respektfull behandling), eller
- c) En etisk oppfatning om at **mennesker har plikt til å yte omsorg** eller beskytte dyr.

Hittil har dyreverneretten i Norge og internasjonalt først og fremst vært basert på c).

Kilder: White, R, Crimes against nature – Environmental criminology and ecological justice, Willan Publishing, 2008, s. 14 flg.

Rettslig utvikling

Den mest grunnleggende form for beskyttelse gis gjennom et fragmentarisk vern mot visse typer vold ”**anti-cruelty laws**”.

Et mer utviklet lovverk verner også interessen i **positiv velferd** (å ha det godt) og gir et mer helhetlig individvern.

I den tidligste dyrevernavlovgivningen etter Middelalderen kan det i ettertid ofte være vanskelig å se **den egentlige begrunnelsen** for lovverket, og forstå hvorfor akkurat dette lovbruddet ble regulert fremfor andre.

Det samme kan fortsatt være tilfelle.

Gary Francione kritiserer velferdstankegangen fordi han mener bedre velferd bidrar til å legitimere overgrepene som dyr fortsatt utsettes for. Han mener at den egentlige begrunnelsen for velferdslovgivningen, er å opprettholde undertrykkelsen.

Rettskildesituasjonen

Oversikt over sentrale rettskilder – Norge

Grunnloven:

- Ingen relevante bestemmelser (motsatt: Ecuador)

Dyrevelferdsloven (lov 19. juni 2009 nr. 97):

- Forskrifter etter dyrevelferdsloven (de fleste opprinnelig gitt med hjemmel i tidligere dyrevernavlov, lov 20. desember 1974 nr. 73).
- Forarbeider: Ot.prp. nr. 15 (2008–2009) om lov om dyrevelferd, Innst.O. Nr. 56 (2008–2009) Innstilling fra næringskomitéen om lov om dyrevelferd.

Andre dokumenter av relevans for å forstå gjeldende rett:

- St. meld. nr. 12 (2002–2003) om dyrehold og dyrevelferd.
- Forarbeider til tidligere dyrevernavlov, herunder til endringer av denne.

Oversikt over sentrale rettskilder – Norge (forts.)

Stadig tilfang av rettspraksis, fortsatt lite juridisk teori.

Rettspraksis:

- Høyesterettspraksis: Rt. 1984 s. 1488 og Rt.1987 s. 538 (Burhønsdommene), Rt 1993 s. 1260 (Emmelinedommen), Høyesterett 19. desember 2008 (Reinsdyrdrapdommen), Høyesterett 15. desember 2009 (Fatland slakteri-dommen) m.fl.
- Praksis i vanskjøtsels- og voldsutøvelsesdommer i Høyesterett og underrettene.

Juridisk teori:

- Kommentartil dyrevelferdsloven: Stenevik, I.H. og Mejdell C.M. (2011).
- Karnovs kommenterte lovsamling.
- Artikler om enkelte temaer.

Ny dyrevelferdslov

- Bygger på tidligere dyrevernavlov.
- Omfatter alle dyr (virveldyr samt enkelte andre, noe utvidet i forhold til tidligere).
- Modernisert, i motsetning til tidligere lov relevant for industrielt dyrehold, eksempelvis fiskeoppdrett og produksjon av slaktekylling.
- Helhetlige og generelle regler, som kan hjemle detaljerte forskrifter. Den forrige loven var mer fragmentarisk.
- Inneholder flere virkemidler til bruk for tilsynsmyndigheten (Mattilsynet).

Utgangspunkt:

§ 1: ”Formålet med loven er å **fremme god dyrevelferd** og **respekt** for dyr.”
(Nytt: fremmer god velferd, ikke bare fravær av lidelse).

§ 3: ”Dyr har **egenverdi** uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal **behandles godt** og **beskyttes** mot fare for **unødige** påkjenninger og belastninger.”
(Nytt: dyrs egenverdi).

Andre relevante norske lover

Annet lovverk som støter inn på dyrevelferdslovens område er blant annet:

- Viltloven (lov 29. mai 1981 nr. 38 om jakt og fangst av vilt)
- Naturmangfoldloven (lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold)
- Dyrehelsepersonelloven (lov 15. juni 2001 nr. 75 om veterinærer og annet dyrehelsepersonell)
- Hundeloven (lov 4. juli 2003 nr. 74 om hundehold)

Relevant EU-rett

- EU har **ikke en helhetlig dyrevernrettsakt**, men spesifikke rettsakter på forskjellige områder.
- En helhetlig dyrevernlov er under arbeid.
- De fleste rettsaktene om dyrevern er gjort gjeldende for Norge gjennom **EØS-avtalen**. De fleste av dem er direktiver, og kan derfor implementeres i nasjonal rett på den måten Norge ønsker. Dette gjøres som regel gjennom forskrift.
- Flere er **minimumsdirektiver**, og tillater derfor strengere nasjonale standarder. Dette er gjort i enkelte tilfeller, mens Norge i andre tilfeller har benyttet tvil i regelverket til å gjennomføre svakere krav til dyrevern.
  - Eks. på strengere regel i Norge: Krav om lokalbedøvelse og smertestillende ved kirurgisk kastrering av smågris, jf. Forskrift om hold av svin 18. februar 2002 nr. 175 § 10 c.
  - Eks. på svakere regel i Norge: Ikke krav om fast liggeunderlag for økologiske sauer, jf. Veileder til forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler, av 4. oktober 2005 nr. 1103 pkt. 11.4.3 jf. EU Regulation 2092/91.

Oversikt over sentrale rettsakter fra EU

De første reglene om vern av landbruksdyr og forsøksdyr ble gitt i 1986. Siden da er **et titalls områder** regulert på detaljert nivå. Regelverkene revideres med jevne mellomrom.

- Council Directive 98/58/EC on the protection of animals kept for farming purposes
- Council Directive 1999/74/EC of 19 July 1999 laying down minimum standards for the protection of laying hens
- Council Directive 2008/119/EC of 18 December 2008 laying down minimum standards for the protection of calves
- Council Directive 2001/88/EC of 23 October 2001 laying down minimum standards for the protection of pig
- Council Directive 2007/43/EC of 28 June 2007 laying down minimum rules for the protection of chickens kept for meat production
- Council Regulation No 1/2005 of 22 December 2004 on the protection of animals during transport and related operations
- Council Regulation No 1099/2009 of 24 September 2009 on the protection of animals at the time of killing
- Regulation EC No 1523/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2007 banning the placing on the market and the import to, or export from, the Community of cat and dog fur, and products containing such fur
- Council Directive 2010/63/EU on the protection of animals used for scientific purposes

EU-rettsakter om dyrevern som ikke gjelder i Norge

Rettsakter på dyrevernområdet som ikke er inntatt i EØS-avtalen og derfor ikke gjelder i Norge:

- Dyr er følende vesener: "...shall, since animals are **sentient beings**, pay full regard to the welfare requirements of animals, while respecting the legislative or administrative provisions and customs of the Member States relating in particular to religious rites, cultural traditions and regional heritage". (gjeldende i EU fra 1997)
- Commission Regulation 1651/2001 of 14 August 2001 on certain marketing standards for eggs.
- Council Directive 1999/22/EC of 29 March 1999 relating to the keeping of wild animals in zoos.
- Regulation of the European Parliament and of the Council 16 September 2009 on trade in seal products.

Folkerettslige tekster og internasjonale retningslinjer

Europarådskonvensjoner med anbefalinger:

- Konvensjon om beskyttelse av dyr som holdes for landbruksformål (produksjonsdyrkonvensjonen), herunder anbefalinger for hold av: svin, storfe, pelsdyr, sau, geit, høns, struts, tamand, and, gås, kalkun og oppdrettsfisk
- Konvensjon om beskyttelse av kjæledyr (kjæledyrkonvensjonen)
- Konvensjon om beskyttelse av dyr under internasjonal transport (transportkonvensjonen)
- Konvensjon om beskyttelse av slaktedyr (slaktedyrkonvensjonen)
- Konvensjon om beskyttelse av virveldyr som brukes til eksperimenter eller andre vitenskapelige formål (forsøksdyrkonvensjonen)

FN:

- Ingen konvensjoner som direkte omhandler dyrevern
- Internasjonalt arbeid pågår for å oppnå en slik konvensjon (koordinert av organisasjonen World Society for the Protection of Animals gjennom kampanjen Animals Matter to Me)

Retningslinjer fra Verdens dyrehelseorganisasjon (OIE):

14 anbefalinger som dekker følgende områder:

- Introduction to the recommendations for animal welfare
- Transport of animals by land
- Transport of animals by sea
- Transport of animals by air
- Slaughter of animals
- Killing of animals for disease control purposes
- Stray dog population control
- Use of animals in research and education
- Animal welfare and beef cattle production systems
- Animal welfare and broiler chicken production systems
- Introduction to recommendations for the welfare of farmed fish
- Welfare of farmed fish during transport
- Welfare aspects of stunning and killing of farmed fish for human consumption
- Killing of farmed fish for disease control purposes

Gjelder i 180 land og territorier. Vedtatt siden 2005 og fyller behovet for internasjonale standarder uavhengig av europeiske krav.

Forvaltningssystemet

Landbruks- og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet

Mattilsynet sentralt

Mattilsynet lokalt/dyrevernemndene (legmannsnemnder)/forsøksdyretisk komité og ekspertkomité for dyreforsøk

Nasjonal lovgivning i Europa – særlig om Skandinavia

EU-landene har nasjonale bestemmelser om dyrevern i tillegg til EU-kravene. Mange har en nasjonal dyrevernlov, samt mer spesifikke bestemmelser hjemlet i denne.

Generelt anses land som Sveits, Østerrike, Tyskland og Nederland for å ligge langt fremme i lovutviklingen på dyrevernområdet, mens søreuropeiske land anses for å ligge lenger tilbake. Skandinaviske land anses for å ligge langt fremme.

Sverige

Djurskyddslag (1988 med senere endringer): Gjelder alle dyr i fangenskap

Djurskyddsförordning (1988 med senere endringer): Utfyller loven

Föreskrifter: detaljerte bestemmelser for ulike dyreslag

Djurskyddslagen § 2: ”Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.”

Danmark

Dyreværnsloven (2005)

Forskrifter: detaljerte bestemmelser for ulike dyreslag

Dyreværnsloven § 1: ”Dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.”

Rettstilstanden i Russland, Kina og Australia

Russland

Forslag til dyrevernlov avvist av Dumaen i 2009.

Kina

Begynnende krav om dyrevernlovgivning fra akademiske miljøer og en voksende middelklasse. Noe nasjonal lovgivning, blant annet om pelsdyr (veiledende).

Lokal dyrevernlovgivning i flere regioner, blant annet om dyreforsøk.

Dyrevernlovgivning gitt på lokalt nivå i mange områder, men utenfor de store byene er lovgivningen ofte enten ikke innført eller etterlevd.

Langvarige planer om å etablere en dyrevernlov som skal omfatte landbruksdyr og familedyr, forslag om forbud mot bruk av enkelte arter til mat (hund og katt).

Australia

Lovgivning i enkeltstatene.

Kilder: VITA, Press release, 1. juli 2009 & The Guardian, Chinese legal experts call for ban on eating cats and dogs, 26. januar 2010 & Watts, J., China plans first animal welfare law, The Guardian, 16. juni 2009 & Kelly, H og James, A, Policy and Practice: The Ongoing Struggle to Enforce Animal Welfare Regulation and Implement Animal Welfare Law in China, ALN, lesedato 14. september 2011.

Rettstilstanden i USA

Føderal lovgivning:

- En dyrevernavlov (Animal Welfare Act), som omfatter forsøksdyr, dyr i fremvisning, dyretransport og handel med dyr. Omfatter ikke landbruksdyr, og heller ikke de vanligste problemene knyttet til familiedyr.
- Slaktelov (Humane Methods of Slaughter Act).
- Dyretransportlov (Twenty-Eight Hour Law).
- Lovgivning i **enkelstatene**, men ikke i forhold til landbruksdyr (kun én stat).
- Sterk **utvikling av dyre(vern)retten som fag**, med undervisning på over hundre universiteter i USA og Canada, samt og økende tilfang av litteratur.
- Fokus ikke bare dyrs rettslige stilling, men også dyrs rolle i praktiske saker knyttet til kontraktsrett, eiendomsforhold, arverett mv. ("animal law").

Dyrs rettslige status

Hva er rettslig status?

Rettslig status beskriver hvilken stilling en er tildelt i lovverket. **Et subjekt med rettslig status som "person" har evnen til å ha rettigheter.** Hvilke rettigheter beror på subjektets interesser og evner. Eksempler:

- Individuelle mennesker har rettslig status som personer, og dette kvalifiserer blant annet til rettigheter som beskyttelse etter menneskerettighetene, søksmålskompetanse og arverett.
- Stiftelser og aksjeselskaper har rettslig status som juridiske personer, og dette kvalifiserer blant annet til rettigheter som søksmålskompetanse og arverett.
- Gjenstander har rettslig status som ting, og har ingen rettigheter.
- Ting kan likevel nyte godt av vern, for eksempel som kulturminner.

Ting med egenverdi

Dyrevelferdsloven § 3: ”Dyr har egenverdi utover den nytteverdien de måtte ha for mennesker. (...)”

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) pkt. 2.2.1.4: ”Enkelte høringsinstanser har vært opptatt av **hvilken juridisk status** dyr får etter denne loven, og om denne loven medfører endring av dyrs status etter andre lover. Dyrevelferdsloven oppstiller et sett regler for **menneskers handlinger med sikte på å beskytte dyr**. Departementet legger til grunn at denne loven ikke medfører at dyr får rettigheter utover dette. Loven vil heller ikke ha direkte virkning for dyrs status etter andre lover.”

Dyrs rettslige status er ikke drøftet forøvrig i forarbeidene til dyrevelferdsloven, eller problematisert av Stortinget eller Høyesterett.

Gjeldende rett legger til grunn at **dyr er ting**. De mangler derfor egne interesser, og kan ikke ha rettigheter.

Ting med egenverdi (forts.)

Begrepet ”egenverdi” var foreslått i lovteksten til høringen, men tatt ut da loven ble lagt frem for Stortinget i Ot.prp. nr. 15 (2008–2009).

Stortinget tok begrepet inn igjen, men begrepet ble ikke drøftet eller utdypet under stortingsbehandlingen.

Etter lovendringen kan man muligens karakterisere dyr som ”**kvasi-personer**”. Formelt er de å anse som ting, og kan derfor selges, eller disponeres av eieren som vedkommende måtte ønske innen rammen av lovverket.

Reelt innrømmes de likevel en grad av beskyttelse og anerkjennelse for individuelle egenskaper som ikke er gitt andre ting i lovverket.

Eksempel: Pablo-saken

A mottok høsten 2003 to valper på ca. 5 måneder gjennom frivillig omplassering. Hun fikk ved overtagelsen i Sverige ingen opplysninger om hundenes herkomst. Pablo ble boende hos A, som ble politianmeldt av en nabo for å holde ulovlig hunderase, og senere tiltalt.

”Retten må også se hen til dyrevelferdsloven § 3; at dyr har en egenverdi. Reelle hensyn bør også kunne vektlegges i denne saken; at det foretas en vurdering av resultatets godhet. Hele hunden må vurderes som individ. Man må se på hva loven er ment å ramme og ikke anvende lovverket formalistisk.”

Konklusjon: ”Etter dette finner retten at Politidirektoratet vedtak er ugyldig idet det fremstår som vilkårlig idet avgjørelsen ikke bygger på et forsvarlig skjønn.” = Pablo ble ikke avlivet.

Å bli beskyttet eller ha egne krav

Dyrevelferdsloven § 3 forts.: "(...) Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger."

Dyr behandles i grammatikalsk passiv og danner objektet i setningen.

Rettslig er dyr altså ikke individer med rett til å stille egne krav, men menneskene er pålagt plikt til å beskytte dem.

Lars Risan hevder at humanismens forestilling om "beskyttelse" **objektiverer og passiviserer** individer som ikke er fullt ut menneskelige, som dyr og fostre.

Han argumenterer mot å basere humanisme på likhet, og for å se verden som spindellev av nettverk der forskjellighet verdsettes og "kvasi-subjektivitet" respekteres.

Kilder: Risan, L., Grenser for det menneskelige? Samtiden nr. 1/1998.

Interesser som begrunnelse for rettigheter?

Professor Jo Hov ved Universitetet i Oslo argumenterer for å innrømme dyr egne rettigheter:

”Den juridiske konstruksjon som ligger bak dyrevernavloven er at loven beskytter menneskets interesse i å slippe å se at dyr lider. Dette er imidlertid **en juridisk konstruksjon** som tiden for lengst har løpt fra. Den eneste realistiske betraktningssmåte er etter mitt skjønn å forutsette at formålet med dyrevernavloven er å verne dyrene, og at dyr dermed også har rettigheter i seg selv. Den viktigste grunnen til at dyrevernavlov bør legges til grunn at dyr er noe mer enn ”ting”, er **at dyr har en mengde egenskaper som livløse gjenstander mangler.**”

(...)

”Å forutsette at dyr har interesser, men ikke rettigheter, er imidlertid lite konsekvent og gir dårlig samsvar i lovverket: **Andre subjekter med egne interesser, har rettsevne, altså evnen til å egne rettigheter.**”

Autonomi som begrunnelse for rettigheter?

Også den amerikanske juristen Steven Wise mener at å nekte dyr rettslig status som personer er basert på rettslige konstruksjoner.

Han mener det ideelle ville være å basere evnen til å ha rettigheter på evnen til å lide, jf. Jeremy Bentham:

”The question is not, Can they reason? nor, Can they talk? but Can they suffer?”

Wise mener likevel at rettssystemet i praksis legger til grunn **autonomi** som begrunnelse for rettigheter. Han argumenterer for at dette bør gjelde alle, uavhengig av art:

”Any being who can **want, who can intentionally act **to get what she wants**, and who has a **sense of self** that allows her to know it is she who wants and she who is acting to get what she wants possesses practical autonomy sufficient for dignity-rights. **Her species is irrelevant.**”**

Foreslår fire kategorier autonomi, basert på mentale evner hos arten. Kombinert med føre vår-prinsippet skal kategoriene hjelpe til med å bestemme om dyrene anses som individer med rettsevne (evne til å ha rettigheter) eller ikke.

Kilder: Wise, S., Unlocking the cage, The Perseus Press, 2002, s. 31 -38, s. 231.

Kan individer med rettigheter være andres eiendom?

Professor David Favre ved Michigan State University stiller spørsmålet om dyr, hvis de får rettslig status som individer med rettsevne, samtidig kan være menneskers eiendom.

Han mener det er mulig innen gjeldende rettssystem, og at dyrene vil utgjøre en **gruppe "living property"**.

Allerede nå kan juridiske personer (for eksempel boligsameier, aksjeselskaper) være eid av andre juridiske eller fysiske personer.

I følge Favre bør eieren av dyr pålegges så omfattende plikter at forholdet får større preg av å være **et forhold mellom verge og umyndig**, enn mellom eier og ting.

Kilder: Favre, D., Animal Law, Wolters Kluwer, 2008 s. 231 flg.

Menneskerettigheter – også for andre arter?

Matthew Hiasl Pan mot Østerrike: Matthew er en gammel sjimpanse som bor i en østerrisk dyrehage. Han ble fanget i jungelen som barn. Han krevde rettslig status som en person med rettigheter, slik at han kunne få krav på verge etter østerrisk rett. Kravet ble fremmet gjennom en østerrisk dyrevernförening.

Sjimpanser har 96-98% DNA-likhet med mennesker. De besitter evner man tidligere trodde var unikt menneskelige, bl.a. altruisme, evne til bruk av redskaper, evner til å gjøre avtaler med andre, og til å lære av andre. Etter å ha tapt saken i østerrisk høyesterett ble saken sendt til Den europeiske menneskerettighetsdomstol i Strasbourg.

Spørsmålet er: Baserer domstolen definisjonen av en "person" på

- a) **Hvilken art** vedkommende tilhører (speciesistisk tilnærming),
eller
- b) **Hvilke evner** vedkommendes art er i besittelse av?

Kilder: Bryner, J., Court to decide if chimps are persons, too, Msnbc.com, 29. mai 2008.

Menneskerettigheter – også for andre arter?

Forts.

Spania: En komité i nasjonalforsamlingen har stemt for en resolusjon som gir begrensede menneskerettigheter til primater (gorilla, orangutang, sjimpanse, bavian) men denne er ikke innført i lov.

Argentina: Orangutangen Sandra ble definert av en domstol tilsvarende Lagmannsretten anerkjent som en "ikke-menneskelig person", retten fastslo at hun har krav på grunnleggende menneskerettigheter. Hun skal derfor overføres fra dyreparken i Buenos Aires til et landområde med større frihet.

Initiativer for å utvide grunnleggende menneskerettigheter til å omfatte flere arter:

- Nonhuman Rights Project
- The Great Ape Project

Kilder: Congreso de los Diputados, serie D, núm. 19, de 23/05/2008.

Rettslig interesse og klageinteresse

Har man rettsevne, kan man bli part, ha rettslig interesse og rettslig klageinteresse. Fordi dyr ikke anses som individer med rettsevne, har de heller ikke rettslig interesse eller rettslig klageinteresse.

Rettslig interesse: Evnen til å saksøke. Rettslig klageinteresse: evnen til å påklage forvaltningsvedtak.

Dyrevernorganisasjoner har imidlertid adgang til å saksøke og påklage vedtak i dyrenes sted.

Rettslig interesse

Burhønsdommene (Rt. 1984 s. 1488 and Rt. 1987 s. 538): Høyesterett antok at Dyrebeskyttelsen hadde rettslig interesse i hvorvidt forskriftsbestemmelser om burhøns var i overensstemmelse med dyrevernavloven eller ikke.

Organisasjoners søksmålskompetanse ble utvidet i lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister § 1-4 (1): En organisasjon har rettslig interesse så sant saken faller inn under organisasjonens formål, eller formål som organisasjonen vanligvis engasjerer seg i.

Rettslig klageinteresse

Som tidligere anses kravene til rettslig klageinteresse etter forvaltningsloven § 28 første ledd å være i samsvar med kravene til rettslig interesse etter tvistelovgivningen.

Rettslig klageinteresse vs. partsinteresse

Spørsmålet er om dyrene er like godt vernet ved å bli representert gjennom dyrevernerorganisasjoner, som de ville vært dersom de selv kunne vært parter.

Part: ”person som en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder” jf. forvaltningsloven 10. februar 1967 nr. 00 § 2 e.

Hvis dyr hadde hatt rettsevne, ville dyrene åpenbart vært ”part” i saker der en forsker søker om tillatelse til å utføre dyreforsøk på dem.

Eksempler på partsrettighet som ikke tilkommer en med rettslig klageinteresse er krav om **varsel** før vedtak treffes (forvaltningsloven § 16 første ledd), som praktisk er viktig fordi det er umulig for dyrevernerorganisasjonene å holde seg orientert til enhver tid om alle relevante vedtak som planlegges.

Sveitsisk diskusjon om offentlig dyreadvokat

Sveits stemte i mars 2010 over et forslag om opprettelse av offentlige dyreadvokater.

Forslaget gikk ut på at hver kanton skal ha **et dyreadvokatebede** som ivaretar dyrs rettslige interesser i forbindelse med både **straffesaker og alle andre brudd på dyrevernavlovgivningen**.

Initiativtagerne mener dette er nødvendig, av hensyn til **kontradiksjonen**:

- Lovbryteren har allerede rett til å la seg bistå av advokat, og dyrene stiller dermed svakt uten rettslig bistand.

En slik dyreadvokat har vært etablert i kantonen Zurich, men er nå avviklet.

Den sveitsiske stat gikk mot forslaget, og hevdet at:

- Den sveitsiske dyrevernavlovgivningen allerede er bra, og ny fra 2008
- Forslaget ikke vil forebygge dyremishandling
- Kantonene står allerede fritt til å etablere en slik ordning hvis de ønsker
- Det er viktigere å utdanne dyreeierne, noe den nye loven legger opp til

Forslaget ble nedstemt på tross av at opinionsmålinger tilsier at det har støtte i befolkningen.

Vern av dyrs liv

Generelt vern av dyrs liv mangler i lovverket

Vurdert ut fra dyrenes adferd, f.eks. hvilken smerte eller frykt de utsetter påfører seg selv for å redde livet, må det antas at det å bevare livet er en sterk interesse for dyr.

Dyrevelferdsloven inneholder ingen generelle bestemmelser om vern av dyrs liv, og dyrs interesse i å få leve er ikke behandlet i forarbeidene.

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), generelle motiver: ”Enkelte høringsinstanser ønsker at det skal foreligge **en aktverdig grunn** for enhver avliving av dyr. **Departementet mener det må være lovlig å avlive dyr uten at det skal foreligge særskilt begrunnelse for dette.** Loven skal bidra til at dyr har det godt mens de lever, og at de blir avlivet på en forsvarlig måte.”

Holdninger under lovarbeidet

I ressursgruppen for ny dyrevelferdslov var det på møte 2004 ikke uenighet om at et visst vern av dyreliv burde innføres. Forslag om å tilkjenne dyrs liv verdi i dyrevernsloven ble bl.a. støttet av representanter fra Universitetet for Miljø og Biovitenskap og Direktoratet for Naturforvaltning.

På åpen workshop i regi av Mattilsynet i 2004 mente flertallet at avliving av dyr bare bør være lovlig når ”god grunn” foreligger.

Mindretallet mente at avliving av dyr som utgangspunkt bør forbys, men tillates etter unntaksbestemmelser. Det var ingen som ga uttrykk for at adgangen til å avlive dyr fortsatt burde være uregulert.

Det var følgelig **departementene** (Landbruks- og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet) som ikke ønsket nærmere lovregulering.

Vern mot drap som selvstendig underholdnings- element

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), generelle motiver: "(...) For å fremme respekt for dyr, mener departementet imidlertid at avliving av dyr ikke bør gjøres til et selvstendig underholdnings- eller konkurranseelement."

Dyrevelferdsloven § 12 Avliving, fjerde ledd: "Avliving av dyr skal ikke skje som selvstendig underholdnings- eller konkurranseelement."

Bestemmelsen er ny.

Ot.prp. nr.15 (2008-2009), særlige merknader til § 12: "Dette vil omfatte situasjoner der det er selve avlivingen som er gjort til **en attraksjon eller gjenstand for konkurranse**, og gjelder uavhengig av om tilskuere er fysisk til stede ved avlivingen eller ikke."

Vern av forsøksdyrs liv

Dyrevelferdsloven § 13 Forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet, andre ledd:
"Tillatelse (...) kan ikke gis hvis formålet kan oppnås uten bruk av dyr, (...) Det skal ikke brukes flere dyr enn nødvendig (...)". Bestemmelsene er nye.

Det gis **ingen begrunnelse for vernet av liv**, utover at dette samsvarer med internasjonalt anerkjente prinsipper for dyreforsøk.

Likevel utvides vernet i forhold til hva som følger av disse prinsippene. Forarbeidene omtaler prinsippet "Replacement" (erstatning av dyr med alternativer), men legger mer i det enn hva som vanligvis omfattes, ved å nevne "bruk av andre tilgjengelige data..."

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), særskilte merknader til § 13: "... generelle prinsipper for god forsøksvirksomhet der man skal tilstrebe alternativer til bruk av dyr (replacement), bruk av færrest mulig dyr (reduction) og målrettede og forbedrede forsøk (refinement). (...)

Alternativer til bruk av dyr kan for eksempel være bruk av dataprogrammer, modeller og cellekulturer. Reduksjon kan oppnås ved **en mer kritisk holdning til å benytte dyr**, dels ved bruk av **andre tilgjengelige data** og dels gjennom **nøye planlegging og beregninger** forut for gjennomføring av dyreforsøk."

Vern av ville dyrs liv

Naturmangfoldsloven gir arter et visst vern, men dyrene som individer blir ikke omtalt:

”**Høsting** kan bare tillates når best tilgjengelig dokumentasjon tilsier at arten produserer et høstingsverdig overskudd. Ved avgjørelsen om å tillate høsting og om fremgangsmåten ved høsting skal det videre legges vekt på **artens funksjon** i økosystemet og den virkning høstingen kan ha på **det biologiske mangfold for øvrig**. Det skal også legges vekt på artens betydning for **næring eller rekreasjon, høstingstradisjon** i vedkommende område og på **skade** som arten gjør”.

Utenlandsk rett

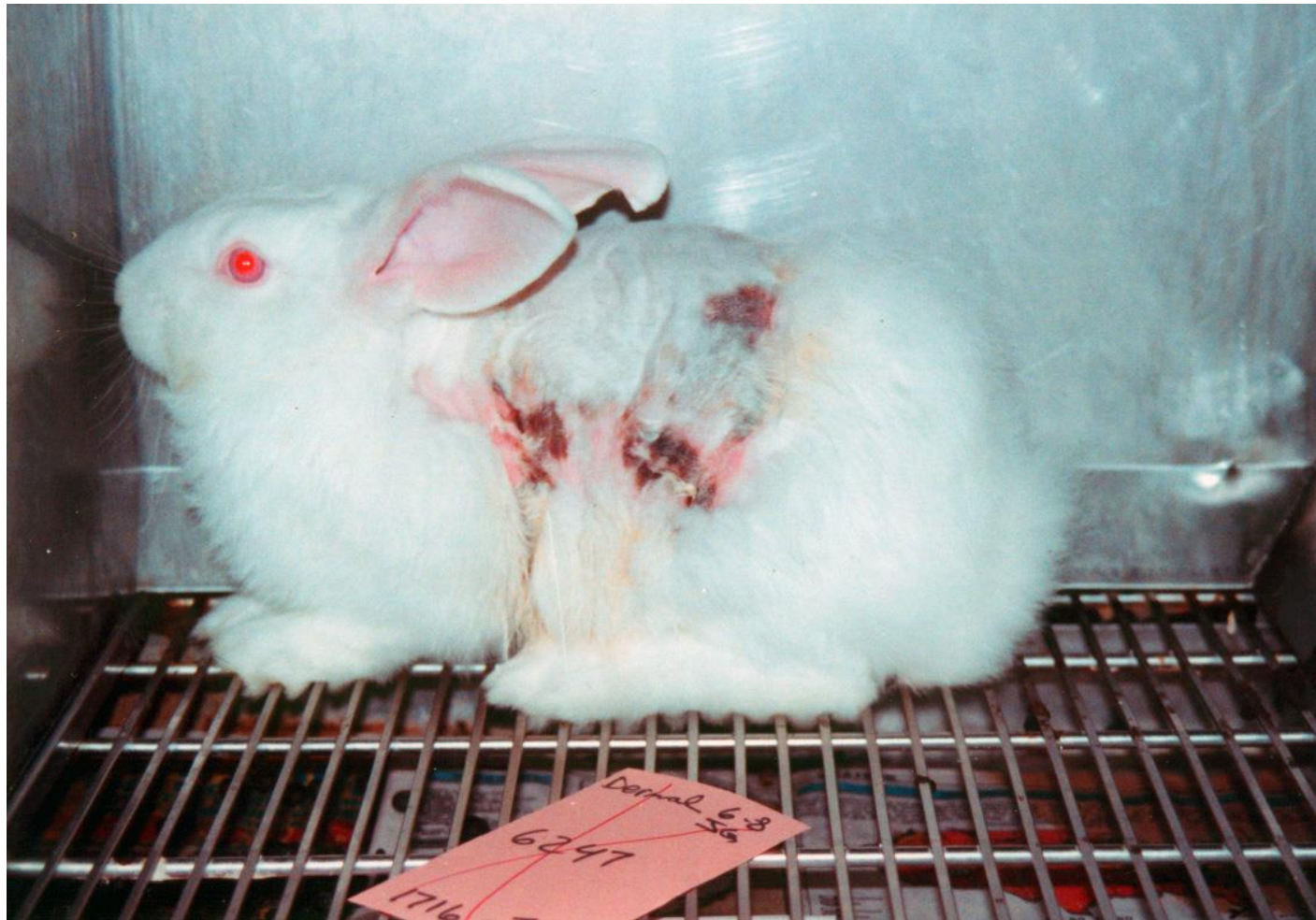
Tyskland

”The aim of this act is to protect the lives and well-being of animals...”

Østerrike

”Es ist verboten, Tiere ohne vernünftigen Grund zu töten.” (Det er forbudt å drepe dyr uten noen plausibel grunn til det.)

Vern mot tortur og vold

Hva er vold?

Dyrevelferdsloven § 14 a: Det er forbudt å... utøve vold mot dyr, (...)

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), særskilte merknader til § 14 a:

- "...påfører dyr **påkjenninger og belastninger** eller utsetter det for sterke aversiver, som ikke er nødvendige av hensyn til dyret selv eller annet legitimt formål."
- "Vold kan gi påkjenninger og belastninger av fysisk **og mental** karakter."
- "...uro, frykt, angst, stress og andre **mentale påkjenninger eller endringer** som kan gi redusert velferd."
- "slag, spark, klyping, biting, brenning, frysing, bruk av redskap, unødig tvang, å drive dyr for hardt osv. Ulovlig bruk av smertevoldende dressurmidler."

Bestemmelsen er ny. Tidligere dyrevernavlov oppstilte et fragmentarisk vern mot spesifikke typer voldsutøvelse, for eksempel å sparke eller slå dyr med staur (§ 8 nr. 1).

Det er nytt at psykisk vold omfattes av forbudet.

Forbudt vold

Eksempler på voldsutøvelse som er forbudt:

- Sadistisk motivert påføring av smerte og ubehag.
- Oppdragervold.
  - Voldsom risting i nakken.
  - Brutal bruk av bånd og andre dressurhjelpemidler.
- Mobbing fysisk og psykisk.
- Brutal driving av dyr, for eksempel med slag og spark.

Eksempel: Høyesterett 19. desember 2008, Reinsdyrdrapdommen

Tiltalte hadde avlivet et reinsdyr ved å stikke en rett kniv gjennom brystet og inn i hjertet på dyret. Reinsdyret var dermed ikke bevisstløs før kniven ble benyttet, og ble ved dette utsatt for unødig lidelse. Merk: dommen ble gitt etter dyrevernsloven av 1974.

Seksuelt misbruk av dyr – underrapportert

- Spørreundersøkelse blant 650 norske veterinærer. Svarprosenten var 49 prosent. Veterinærforeningen har samarbeidet ved å stille sitt medlemsregister til disposisjon.
- Finansiert av Dyrevernalliansen.
- Omtrent en femtedel av veterinærene, 22 prosent, svarte at de hadde sett tilfeller der de mistenkte eller visste at dyr hadde blitt misbrukt seksuelt.
- Veterinærene rapporterer om "uforklarlige" skader på eller i ytre og indre kjønnsorgan samt endetarmsåpning på dyrene, for eksempel rifter, sår, blødninger og hevelser. Også ikke-fysiske skader er rapportert, slik som aggressivitet, redsel, uro og skyhet.

Kilde: Revholt H. M., Ofre som ikke sier "nei" - Seksuelt misbruk av dyr i Norge, Institutt for kriminologi og retts sosiologi, juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, 2006.

Tillatt vold

Det er bare "unødig" vold som er forbudt. Eksempler på voldsutøvelse som er tillatt (jf. dyrevelferdslovens begrep "unødige påkjenninger og belastninger"):

- **Elektriske støt på vei inn i slakteri:** "Elektriske støt skal bare gis mot muskulatur på bakben, og kun på dyr som har god plass til å bevege seg. Det skal være pause på ca. 10 sek. mellom hvert støt og hvert støt skal ikke vare mer enn 1 sekund." Forskrift om dyrevernav i slakterier 28. august 1995 nr. 775 § 11 første ledd.
- **Pinefulle dyreforsøk, når formålet oppfyller kravene i dyrevelferdsloven § 13.** Det er ikke oppstilt noen yttergrense for hvor sterk og langvarig smerte som lovlig kan påføres forsøksdyr.

Eksempel på tillatelse til smertevoldende dyreforsøk er testing av giftstoffer i skjell. Forsøksdyrene, som er mus på omtrent 20 gram, får injisert cirka en milliliter syre direkte inn i magen. Forskere som har vurdert forsøket, sammenligner dette med å sprøyte tre liter eddik direkte inn i magen på et menneske på 60 kilo.² Deretter utsettes dyrene for teststoffet som kan inneholde gift, og gi akutt forgiftning.³

Sammenheng mellom vold mot dyr og mennesker

Forskning viser en sammenheng mellom vold mot dyr og mennesker. I forhold til individuelle gjerningsmenn henvises det gjerne til dyremishandling som **en forløper** til menneskemishandling. Ved vold i nære relasjoner utgjør dyremishandlingen en del av helheten.

- Mesteparten av datagrunnlaget kommer fra **retrospektive analyser** av individer eller familier.
- Betydningen av å **delta eller være vitne** til dyremishandling er i liten grad studert.
- Forholdene rundt dyrevolden er lite kjent, for eksempel dyrets symbolske eller personlige betydning for overgriperen, om dyre- og menneskemishandling foregår om hverandre eller om dyremishandling alltid er en forløper, betydningen av reaksjon fra omgivelsene, annen anti-sosial adferd hos overgriperen, betydningen av media osv.
- Norge: pilotprosjekt (dybdeintervjuer med deler av hjelpeapparatet) avdekker at krisesentre og Mattilsynet ser vold mot dyr som del av trusselbildet, men det er ikke noe formelt samarbeid..

Sammenhengen mellom vold mot dyr og mennesker forts.

Eksempler:

- Blant aggressive kriminelle hadde 50% et mønster av alvorlig dyremishandling som en del av sin livshistorie. Til sammenligning hadde bare 6% av ikke-kriminelle et tilsvarende mønster.
- 88% av barnefamiliene som hadde dyr og mishandlet barna, også mishandlet dyrene.
- 77% av mishandlede kvinner i et krisesenter som kom fra familier med dyr, hadde opplevd at partneren mishandlet dyrene også.
- 32% av barna i familier med dyremishandling og/eller kvinnemishandling selv begikk voldsovergrep mot dyr som moren visste om.

Kilde: Striwing, H., "Djur som brottsoffer", Nya Doxa, 1998 & Ascione, F. og Arkow, P.(ed.), "Child Abuse, Domestic Violence, and Animal Abuse", Purdue University Press 1999.

Sammenheng mellom vold mot dyr og mennesker forts.

- "This [animal cruelty] is not a harmless venting of emotion in a healthy individual; this is a warning sign that this individual...needs some sort of intervention". Alan Brantley, FBI Supervisory Special Agent.
- 2014: FBI oppgraderer dyremishandling til "Group A Felony" – samme kategori som drap. Dette vil gjøre at sakene prioriteres høyere. Rapportering etter følgende kategorier: simple or gross neglect; intentional abuse and torture; organized abuse, including dogfighting and cockfighting; and animal sexual abuse.

Kilder: The Washington Post, FBI turns animal cruelty into top-tier felony, 1. oktober 2014.

Vern av dyrs frihet

Hva betyr ”frihet”?

I menneskerettighetskonvensjonen art. 5 benyttes begrepet ”frihet” om vern mot **slaveri, og vern mot tilfeldig og urettferdig rettergang.**

Et beslektet begrep er ”**autonomi**”, dvs. selvråderett; et rasjonelt individs mulighet til å ta **egne, informerte beslutninger.**

Autonomi kan betegnes som en forutsetning for å oppleve frihet.

Valle og Forsberg har argumentert for å bruke begrepet ”autonomi” om dyr, enten i betydningen

a) ”mulighet til å utføre **artstypisk adferd**”, eller

b) utvidet til å omfatte ”**respekt for dyrs preferanser**”.

Slaver – eller autonome individer?

Bruken av dyr til menneskelige formål, for eksempel i landbruket, innebærer at de blir fratatt sin frihet.

Menneskene har tatt kontroll over dyrene fra unnfangelsen til døden:

- Bestemmer mange av dyrenes egenskaper gjennom rettet avl/genteknologi
- Bestemmer om dyrene skal parre seg, med hvem og når
- Bestemmer hvordan dyrene skal leve, og bruker dem til egne formål
- Bestemmer når og hvordan dyrene skal drepes.

Vurdert i forhold til Menneskerettighetserklæringen er derfor dyrene å betrakte som slaver.

Vurdert i forhold til Lund og Forsbergs definisjoner oppstår spørsmålet om dyrene kan oppnå autonomi i menneskelig fangenskap.

Vern mot å bli holdt i menneskelig eie

Dyrevelferdsloven § 22 første ledd: ”Dyr skal bare holdes hvis de kan tilpasse seg holdet på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.”

Bestemmelsen er ny og fantes ikke i tidligere dyrevernlov.

”ikke til hinder for at det etableres hold av nye arter, men setter visse begrensninger (...) blant annet relevant for å hindre at individer av viltlevende landdyr og akvatiske dyr tas inn i dyreparker eller akvarier...” (...) Bestemmelsen omfatter både arter og individer.” (Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) Særskilte merknader til § 22).

Med denne endringen er det foreløpig uklart om rettstilstanden er vesentlig endret, tatt i betraktning forutsetningen om at nødvendig lidelse fortsatt aksepteres:

Pelsdommen (Eidsivating lagmannsrett 15. desember 1999): ”Lagmannsretten legger til grunn at pelsdyroppdrett av rev og mink skjer på en måte **som er i strid med dyrenes opprinnelige og grunnleggende behov.** (...)”

Retten er likevel enig i at dersom en kun la en etisk betraktning til grunn for vurderingen av pelsdyroppdrett, så ville slik virksomet vanskelig kunne aksepteres.”

(...) Grensen for hva som er akseptabelt, vil **være hva som er unødig lidelse.**”

Konklusjon: Pelsdyroppdrett er ikke i strid med dyrevernloven (lov av 1974).

Mulighet for artstypisk adferd og positive opplevelser

Dyrevelferdsloven § 23 første ledd: ”Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gir mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig adferd. Dyrers levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel.”

- Nytt at miljøet skal gi dyrene **positiv velferd** (ikke bare hindre lidelse).
- Nytt at **individuelle behov** skal ivaretas.
- Svært **mange** forskjellige artstypiske og individuelle behov nevnes som relevante.

Ot.prp. nr. 15 (2008–2009), særskilte merknader til § 23:

- ”Hvilke nærmere konkrete krav som omfattes av bestemmelsen, vil variere ut fra art, individ og type dyrehold, og vil over tid kunne endres i tråd med ny kunnskap. (...)
- ”...klimatiske forhold ute og innendørs. Herunder vil eksempelvis luftkvalitet, værforhold, lysforhold, vannkvalitet for akvatiske dyr, bunntopi/terreng, vegetasjon, mattilgang/beiteforhold, solitært og sosialt miljø, tilgang på skjul, fravær av parasitter og rovdyr samt tilstrekkelig fravær av ubehaglige sanseinntrykk ...”

Eksempel: Fortolkning – båndtvang

As tre hunder (settere) løp løse på et jorde. En av hundene løp vekk fra jordet og ut i veien, slik at en bil måtte bremse for å ikke kjøre på den. Den løp mot B og hans sønn slik at de ble skremt.

Hundeloven § 4 første ledd har følgende ordlyd:

Hunder kan være løse bare når de

a) blir fulgt og kontrollert på aktsom måte, eller

b) er forsvarlig inngjerdet på et sted som ikke er åpent for allmenn ferdsel.

Den som holder en hund i bånd, skal være i stand til å ha kontroll med hunden, hvis de ikke blir ledsaget av noen som har slik kontroll.

Hundeholderen skal påse at hunden ikke farer mot, hopper på, forfølger eller stiller seg i veien for folk som ikke godtar dette. Har en hund dette for vane, skal den bli holdt i bånd på steder som er åpne for allmenn ferdsel.

”Retten er etter en konkret vurdering basert på de nevnte rettskilder, kommet til at tiltalte må bli å frifinne. (...)

- tiltalte hadde lang erfaring med den aktuelle hunderasen
- ”gordon setter” som en vennlig og rolig hunderase
- hundene ble sluppet på et område hvor det normalt ikke var ferdsel og hvor det kun er spredt bebyggelse
- hundene var vant med mennesker – spesielt med barn, og aldri tidligere hadde utvist aggressiv atferd
- tiltalte reagerte ca 15 sekunder etter at hunden forsvant for henne, og at hunden reagerte umiddelbart etter at den hørte signalet og adlød

Forbudt miljø

Enkelte typer miljø er klart forbudt, og var det også under forrige dyrevernlov. Eksempel på typiske vanskjøtselssaker:

Vanskjøtsel av rever, Rt 1991 s. 3

To brødre som var 18 og 19 år på gjerningstiden ble hver idømt 21 dager betinget fengsel og en ubetinget bot på kr 3.000,- for uaktsom overtredelse av dyrevernloven av 1974. Som eiere av en pelsdyrfarm med ca. 100 dyr hadde de over lengre tid dels gitt revene for lite fôr og dels fôr av for dårlig kvalitet. 10–15 rever måtte avlives, og tre rever ble funnet døde.

Førstvoterende: ”Det gjelder en relativt alvorlig overtredelse av dyrevernloven”.

Vanskjøtsel av sauer, Guating lagmannsrett 3. april 1997 (LG-1997-00206)

En kvinne var i herredsretten dømt til 21 dagers betinget fengsel for dyremishandling. Hun hadde ikke oversikt over antall sauer hun hadde eller hvor de utegående dyrene befant seg, lot dyrene parre seg ukontrollert og forberedte ikke lamming, klippet ikke dyrene og sørget ikke for nødvendig medisinsk behandling av munnskurv, renholdet var utilstrekkelig og døde dyr ble funnet i fjøset, utilstrekkelig fôring med mer. Hun ble etter anke frifunnet for straff på grunn av sinnsykdrom i gjerningsøyeblikket. Tap av rett til å holde, eie, bruke og stille dyr ble samtidig utvidet fra fem til ti år.

Tillatt miljø

Nå har vi sett eksempler på manglende fôring og manglende oppholdsrom som har blitt ansett ulovlig av domstolene. Til sammenligning ser vi på noen eksempler på dyremiljøer som anses tillatte:

Plasskrav – høner i tradisjonelle bur:

Minst 675 kvadratcentimeter bruksareal per høne (ca. ett A4-ark). Hindrer blant annet dyrene i å slå ut vingene.

Fôring – kylling:

Foreldredyrene sultefôres, fordi de er avlet til å ha abnorm vekst og tilsvarende abnorm appetitt. Fri tilgang til mat vil gjøre at de eter seg til døde.

Siste forhold: Ikke prøvd rettslig, men kjent av Landbruks- og matdepartementet og Stortinget.

Seksuell integritet – forbud mot seksuelt misbruk

Muligheten til å bestemme over egen kropp og seksualitet er en viktig individuell frihet.

Dyrevelferdsloven § 14 c: ”Det er forbudt å... ha seksuell omgang med eller foreta seksuelle handlinger med dyr”

Bestemmelsen er ny.

- Over 1/5 av alle norske veterinærer har en eller flere ganger vært sikre på at pasienter har vært utsatt for seksuelt misbruk.
- Trolig store mørketall.

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), særskilte merknader til § 14 c: ” (...) menneskelig bruk av dyr for å oppnå egen seksuell tilfredsstillelse i en eller annen form. **Straffelovens bestemmelser om seksualforbrytelser og tolkningen av disse vil kunne gi veiledning** når det gjelder vurderingen av om en handling faller inn under forbudet. På samme måte som i straffeloven er det ikke et nødvendig vilkår at handlingen er seksuelt motivert.”

Kilder: Revholt H.M., Ofre som ikke sier "nei" – seksuelt misbruk av dyr i Norge, Universitetet i Oslo, 2006.

Seksuell integritet – tillatt avl

Andre former for inngrep i dyrs reproduksjon og kropp er lovlig.

Dyrevelferdsloven § 25 Avl: ”Avl skal fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.”

Ot.prp. nr. 15 (2008-2009), særskilte merknader til § 14 c: ” Sædtapping, inseminering og andre nødvendige prosedyrer i forbindelse med **avl og reproduksjon** regnes ikke som seksuelle handlinger etter denne bestemmelsen.”

Hensettelse i hjelpeløs tilstand

Å bli frarøvet sin frihet slik at man hensettes i en hjelpeløs tilstand er blitt lovregulert med ny dyrevelferdslov.

Dyrevelferdsloven § 14 b: ”Det er forbudt å... hensette dyr i hjelpeløs tilstand.”

Eksempler:

- I skogen for å dø.
- I sommervarm bil.
- I hjemmet i lang tid uten tilsyn, for eksempel mens eieren drar på ferie.
- Utenfor handlesteder og utesteder.
- Frislipp av dyr som ikke er ens egne, for eksempel pelsdyr.

Forebygging og reaksjon på lovbrudd

Straff etter dyrevelferdsloven

Dyrevelferdsloven § 37 første ledd: ”Forsettlig eller grovt uaktsom overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven eller vedtak gitt i medhold av loven, straffes med bøter eller fengsel inntil 1 år eller begge deler, såfremt forholdet ikke rammes av strengere straffebestemmelse. På samme måte straffes medvirkning.

Grov overtredelse straffes med fengsel inntil 3 år. Ved vurdering av om overtredelsen er grov, skal det særlig legges vekt på overtredelsens omfang og virkninger, og graden av utvist skyld.”

- **Forsøk avkriminalisert.**
- **Alminnelig uaktsomhet avkriminalisert.**
- Strafferammen opprettholdt.
- Fersk dom om utmåling av foretaksstraff.

Fatlandsaken, Høyesterettsdom 15. desember 2009

Ti sauer døde av seg selv eller ble avlivet som følge av feilernæring, og øvrige 75 sauer ble utsatt for betydelige lidelser. Høyesterett fant at slakteriet hadde utvist alminnelig uaktsomhet.

Det ble det lagt vekt på at overtredelsen var situasjonsbestemt og skyldgraden alminnelig uaktsomhet. Boten satt til 300.000 kroner.

Dommen er for øvrig prinsipiell fordi det tidligere ikke forelå høyesterettspraksis for utmåling av foretaksstraff ved overtredelse av dyrevernavloven. Høyesterett brukte selskapets omsetning som en indikator på at det gjaldt en stor og profesjonell aktør.

Kravet til grov uaktsomhet

Dyrevelferdsloven § 37 første ledd jfr § 24: A er kyllingbonde og er satt under tiltale for som dyreholder å ha unnlatt å sikre at dyr får godt tilsyn og stell (...).

”(...) en besetning på ca 20 000 kyllinger fordelt på to driftsbygninger, unnlot han å sørge for at de fikk nødvendig tilsyn og stell. Ved slakting av 9915 kyllinger 19. januar 2010 fra hus II, måtte det kasseres 541 kyllinger på grunn av hudlidelser, sår, lukt og farge. Fra hus I ble ca 6000 kyllinger avlivet ved gassing samme dag. 3240 kyllinger ble kassert etter slakting. 470 kyllinger lå døde igjen i huset. Kyllingene hadde utbredte etse og sviskader og var våte. (...)

Flertallet har lagt til grunn at Jan Vegar Sæter ikke handlet grovt uaktsomt da han ikke kontaktet slakteriet eller veterinær for å vurdere tidligslakt eller nødslakt/avliving.”

- ikke er mulig å fastslå med sikkerhet når skadene på dyrene oppstod
- ved at det ble lagt på nytt strø, ble forholdene for kyllingene bedret
- Etter flertallets syn burde han da ha tatt kontakt med slakteriet for å forhøre seg om mulighetene for slakting. Sett i lys av at planlagt slaktedato allerede var dagen etter, finner imidlertid flertallet at det ikke kan regnes som grovt uaktsomt at han ikke kontaktet slakteriet (...)
- i tilfelle [nødslakt] måtte ha kontaktet helseveterinær og mattilsynet for å vurdere om det var nødvendig å gå til et slikt tiltak
- i løpet av de senere år har han ikke fått tråputescore på over 80, som er grensen for behov for tiltak hos produsenten
- flere tilfeller av fuktig strø hos andre produsenter i den aktuelle perioden

-Konklusjon: Ikke skyldig.

Etterforskning av brudd på dyrevelferdsloven

Spesielle utfordringer:

- Sjelden øyenvitner som kan fortelle: lovbruddet begås ofte på privat eiendom ute av syne for andre enn dem som er involvert
- Kan være vanskelig å bevise
- Gjerningsmannsprofil kan ha spesielle karakteristika
- Kjennetegn ved ulike typer dyrelovbrudd ofte ikke så godt kjent av etterforskeren (familievold, vanskjøtsel av gårdsdyr, sadistisk motivert vold osv.)
- Forholdene på åstedet kan kreve spesiell kunnskap

Etterforskningen kan kreve omfattende ressurser, bl.a. til faglig bistand for å forstå saken, avhør av vitner og mistenkte, obduksjon, undersøkelse av overlevde dyr og åstedsundersøkelse, osv.

Ressurskrevende etterforskning kan høyne terskelen for prioritering av sakene.

Politiets holdninger

“Lave straffer, dårlig håndhevelse av loven og lang saksbehandlingstid (har) **reduisert respekten for dyrevelferd.** Dette må endres!”

- Førstestatsadvokat
Hans Tore Høviskeland,
Økokrim

Dyrever
alliansen

Politiets arbeid med dyrekrim

Nytt fra 2014:

- Politidirektoratets brev til politidistriktene om å inkludere dyrevelferd i Miljøkoordinatorenes oppgaveportefølje (14. mars 2014).
- Riksadvokatens henvendelse til statsadvokatene (etter brev fra Dyrevernalliansen 18. november 2013).
- Merkbar endring i politiets holdninger i løpet av 2014. Det åpnes etterforskning i flere saker, og politiets uttalelser i media signaliserer plutselig at dyrekriminalitet er alvorlig.

Nytt fra 2015:

- Politiet har inngått et samarbeid med Mattilsynet. Dyrekrim skal håndteres av miljøkoordinatorene i hvert politidistrikt, og koordinatoren skal være kontaktperson for Mattilsynet.
- Målet er klarere ansvarsfordeling mellom forvaltning og strafferettslig forfølgelse.
- Politihøgskolen starter videreutdanningskurs for etterforskere og politijurister der dyrekrim er et av temaene.

Vanskjøtsel – forekomst

Alvorlig vanskjøtsel (dyretragedie): Vanstell/mishandling som fører til at dyr utsettes for store lidelser og/eller dør eller må avlives som følge av dette.

Eksempler: manglende/mangelfull fôring og tilgang på drikkevann, tilsyn og stell samt behandling ved sykdom.

2013: 52 dyretragedier registrert av Mattilsynet (flere dyr i hver tragedie).

Kilde: Mattilsynets årsrapport for 2013 s. 42 pkt 1.3.7.5.. Foto: Mattilsynet.

Oppdagelse av dyremishandling

Undersøkelser gjort av Guri Larsen viser at dyremishandling **sjelden anmeldes**, og at sjansen for å få straff eller å bli fratatt dyret er liten. Den konkluderer også med at dyremishandling **trolig skjer langt oftere** enn den mishandlingen dyrevernemnd og politi får kjennskap til.

Tabellen gir en oversikt over hvilken type mishandling som ble anmeldt til Oslo politidistrikt i årene 1995-2000, og den viser at det ble gitt en eller annen form for reaksjon i rundt **20 %** av sakene som ble anmeldt. Undersøkelsen omfatter først og fremst familiedyr, pga. området (Oslo).

Anmeldelser til Oslo politidistrikt i 1995-2000. Type mishandling og type resultat.

	Totalt antall anmeldelser	Henlagt uten oppfølging	Henlagt etter oppfølging	Andre*	Reaksjon
Fysisk mishandling	38	27	6		5
Vanskjøtsel	43	12	24		7
Uoppgitt skade	1				1
Ikke mishandling**	19	9	1	3	6
Totalt	101	48	31	3	19

* Melding om funn av dyr

** Saker om ulovlig innførsel etc.

Kilde: Guri Larsen, Dyreverner eller samfunnsvern?

Oppdagelse av vanskjøtsel

Vanskjøtsel er en type brudd på dyrevernsloven som har fått stor oppmerksomhet. Oppstår når dyr ikke får tilstrekkelig mat og stell, og sulter/tørster/lider så dramatisk at dette blir tydelig for enhver.

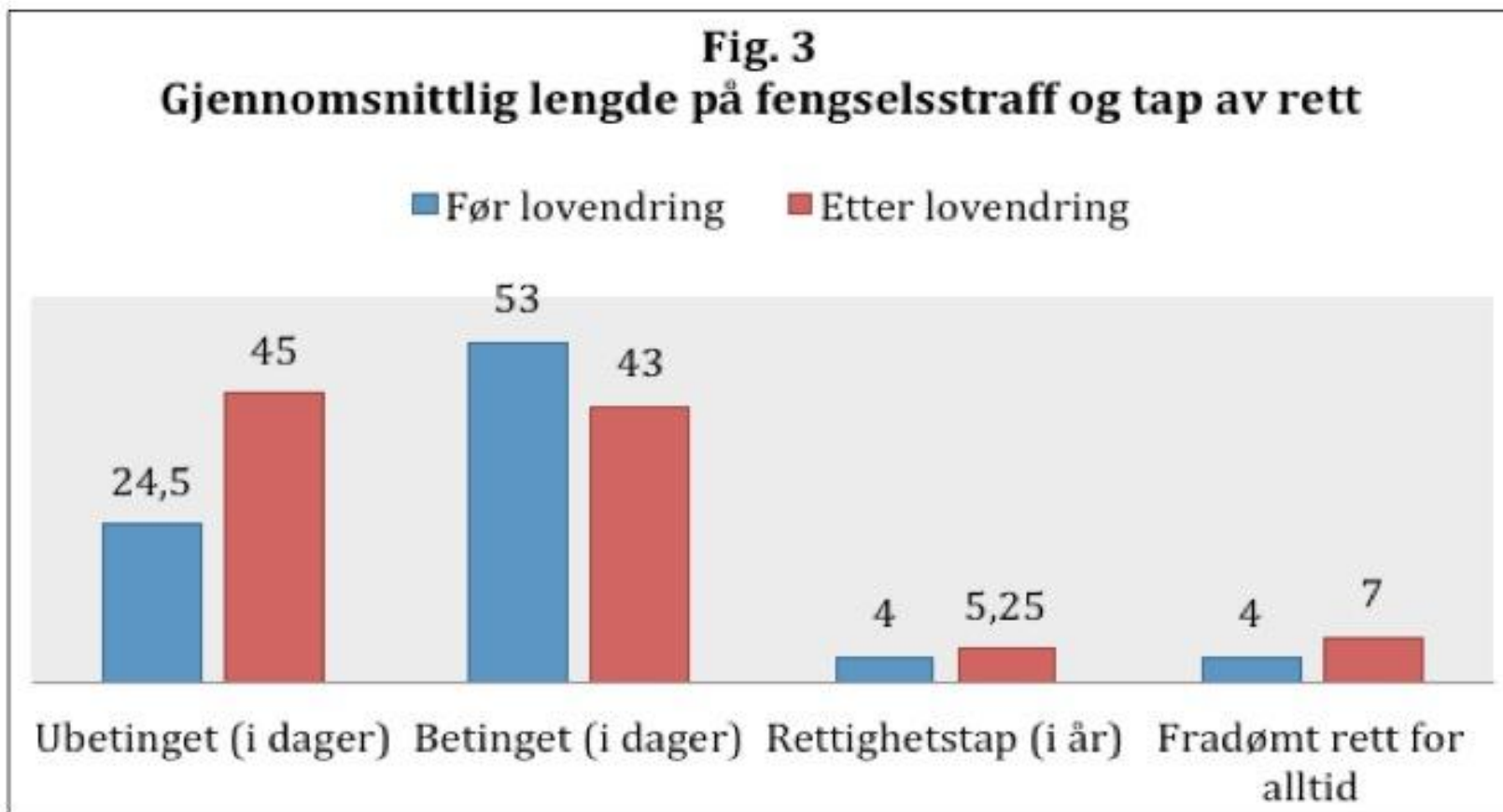
Lite systematisert kunnskap om årsaker og risikofaktorer. En metodologi for risikoavurdering av dyrevelferd er utviklet i EU, men den tar sikte på å hjelpe myndighetene til å velge mellom ulike muligheter, ikke på å evaluere velferden på enkeltbruk i forhold til et gitt lowverk.

Viktige faktorer for å øke oppdagelsesfrekvensen ser ut til å være:

- Bedre **registrering** av dyrevernsaker
- Bedre **kommunikasjon** mellom berørte parter i hjelpeapparatet/myndigheter
- **Indikatorer på utvikling av saker** ("risikobasert tilsyn", for eksempel enslig, ung/høy alder, dårlig inntjening, geografisk beliggenhet, sosiale problemer, negative databaserte forhold, tidligere forhold)
- **Varlingstelefon/nødtelefon**
- Mer **ressurser** til tilsyn

"Mattilsynet må reagere raskere, samt ha mer enhetlig tilsyn. Det må innskjerpes at Mattilsynets oppgaver er å ivareta dyrenes interesser."

Idømt straff og aktivitetsnekt

Kilde: Dyrevernalliansen, Straff og tap av rett etter dyrevernloven og dyrevelferdsloven. Rapport 2013.

Å forebygge vold: Aktivitetsnekt

Tidligere kunne man bare miste retten til å ha med dyr å gjøre etter dom.

Ny dyrevelferdslov endrer dette, og ileggelse av dyreforbud kan nå også skje etter forvaltningsvedtak.

Dette er IKKE straff, men et forebyggende tiltak for å hindre dyremishandling.

Dyrevelferdsloven § 33: ”Den som unnlater å etterkomme **vesentlige pålegg eller grovt eller gjentatte ganger** overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne loven, kan av Mattilsynet ilegges nødvendige forbud mot aktiviteter omfattet av denne loven. Forbudet kan gjelde alle eller noen arter, en eller flere aktiviteter, for en viss periode eller inntil videre. Domstolen kan i forbindelse med straffesak fastsette forbud som nevnt i første ledd.”

- Raskere enn domstolsbehandling.
- Hvis straffesak er anlagt bør vedtak fortsatt fattes av domstolen, jf. Ot.prp. nr. 15 (2008–2009 pkt. 2.4.4.4).
- Medvirker kan omfattes på selvstendig grunnlag, men ikke som avledet følge.

Aktivitetsnekt: Behov for felles-nordiske regler?

- Saken tatt opp i Nordisk Råd i september 2012. Enighet om videre samarbeid, men ikke noe konkret – uklart om det vil skje noe.
- Eksempel: Stockman-saken: ” I 2010 ble kvinnen fra Åsnes dømt til 60 dagers betinget fengsel, og fradømt retten til å eie og drive med hund for all framtid.”

Aud Stockman ble ilagt dyreforbud i Norge, men flyttet straks etterpå til Sverige der dyreholdet fortsatte. Svenske myndigheter kan ikke frata henne retten til å holde dyr så lenge svenske regler er overholdt.

Å forebygge vold: Varslingsrett

En ny bestemmelse i lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven):
Ny § 23 nr. 5: ”at opplysninger gis videre når helsepersonell gjennom sin yrkesutøvelse har grunn til å tro at dyr blir utsatt for slik mishandling eller alvorlig svikt vedrørende miljø, tilsyn og stell at det anses rettmessig å gi opplysningene videre til Mattilsynet eller politiet eller...”

- Tidligere antatt at helsepersonell hadde taushetsplikt om dyremishandling.
- Fortsatt **ikke varslingsplikt** (motsatt: varslingsplikt for barnemishandling jf. Helsepersonelloven § 33 andre ledd flg.).
- Varslingsretten er basert på skjønn, og dyrets interesser tillegges ikke avgjørende betydning: Etter Ot.prp. nr. 15 (2008-2009) skal det ”foretas **en interesseavveining** mellom på den ene siden hensynet til pasienten og dennes krav på taushetsplikt, og på den andre siden hensynet til dyrene. (...) vil forverre eller ødelegge mulighetene for videre behandling eller oppfølging av alvorlig sykdom eller helsetilstand hos pasienten, der hvor situasjonen må antas å være av raskt forbigående art dersom nødvendig helsehjelp blir gitt eller der hvor helsepersonellet har forsikret seg om at pasienten selv vil i verksette nødvendige tiltak for å sikre god dyrevelferd.”

Mattilsynets håndtering av krav til taushet

Mattilsynets håndtering av taushetsbelagte opplysninger knyttet til enkeltpersoner – noens "personlige forhold" etter forvaltningsloven § 13 nr. 1 er viktig for almenhetens mulighet til opplysninger om dyrevernssaker. Fordi dyr ikke kan snakke, er dokumenter fra Mattilsynet og dyrevernemndene den eneste kilden til faktisk kunnskap om dyrevelferden i samfunnet.

Formålet etter forvaltningsloven § 13 nr. 1 er å beskytte mot spredning av opplysninger som kan utlevere enkeltpersoner overfor allmenheten.

2010: Mattilsynet forsøkte å komme frem til generelle retningslinjer basert på tre enkeltsaker behandlet av Sivilombudsmannen.

Fortolkningen ville medført at følgende forhold i dyrevernssaker vil anses som "personlige forhold": faktiske beskrivelser av situasjonen, Mattilsynets vurderinger og konklusjon, og muligheten for politianmeldelse. Sivilombudsmannen avviste forslaget.

2012: Vedtak om forbud mot aktiviteter og offentlighet:

"I klagesak om innsynshenvendelse i vedtak om forbud mot aktiviteter ble det besluttet at navn på person og resultatet ikke er unntatt offentlighet. "

Kilder: Mattilsynets brev til Sivilombudsmannen, "Hvor åpne kan Mattilsynet være? Anmodning om kommentarer fra Sivilombudsmannen", datert 29. november 2010, med vedlegg "Utkast – Mattilsynets håndtering av taushetsbelagte opplysninger knyttet til enkeltpersoner – noens 'personlige forhold' " & Dyrevernalliansen, Mattilsynets forhold til offentlighetsloven i dyrevernssaker, 21. desember 2010.

Rettsliggjøring av dyrs interesser

Generelle regler eller detaljregulering?

Andenæs hevder at ressurssterke grupper (her: menneskene) er best tjent **med lite rettslig regulering** og skjønsmessige regler, mens de ressursvake (her: dyrene) er best tjent med **klare** rettigheter og plikter.

Ot.prp. nr. 15 (2008–2009) pkt. 1.4.1: ”Forslaget til ny lov **angir overordnede og generelle føringer** for vår omgang med og behandling av dyr. Samtidig er den **en fullmaktslov** med hjemler for å nedfelle nærmere bestemmelser gjennom forskrift.”

Kilder: Andenæs, K., Om maktens rettsliggjøring og rettsliggjøringens maktpotensial, Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 4/2006.

Ny dyrevelferdslov: paradigmeskifte eller mindre endringer?

Loverket omfatter **alt dyrehold**. Enkelte dyrehold er detaljregulert, mens andre bare omfattes av de generelle reglene i dyrevelferdsloven.

Det er innført krav om velferdsforbedringer i lov og forskrifter, men **produksjonssystemene som er hovedproblemet, består**. Dette nedfelles tydelig i dyrevelferdsloven § 3 om at dyr skal beskyttes mot ”unødige” påkjenninger og belastninger.

I forarbeidene til ny lov heter det Ot.prp. nr. 15 (2008-2009): ”Det må legges vekt på om påkjenningen **er forårsaket av mennesker**, hva som er **formålet** med å utsette dyr for slik påkjenning og **om handlingen er allment akseptert.**”

Rettsdannelsen på dyrevernområdet bekrefter derfor Andenæs’ påstand om at lovregulering ofte **får små eller begrensede** virkninger.

Årsaken til at det rådende paradigmet – speciesimen – ikke debatteres i forarbeidene og heller ikke endres, kan være at den er **nyttig for grupper med makt over loverket**, jf. Nibert og Spiegel.

Konklusjon

Dyrevernretten i EU og Norge har blitt **omfangsrik** i løpet av de siste ti – tyve årene. Den er basert på **et speciesistisk paradigme**.

Dyr defineres som **”ting” uten rettigheter**, og tilkjennes en viss etisk verdi av uklar juridisk betydning.

Dyr **beskyttes ut fra en oppfatning om at mennesker har plikter** overfor dyr, men **sentrale rettsgoder som liv og frihet gis bare begrenset vern**. Lignende handlinger kriminaliseres i enkelte sammenhenger og overfor enkelte grupper dyr, og legaliseres i andre sammenhenger.

Mulighetene til å forebygge og reagere på lovbrudd med lovregulerte midler har de senere årene blitt **utvidet** på enkelte områder, men samtidig **redusert** på andre.

Loverket bidrar sannsynligvis til å skape **samfunnsmessig aksept for en speciesistisk rettsordning** der overgrep mot dyr godtas. Samtidig **skapes arenaer** for systemkritikk og påvirkning, for eksempel i form av rettssaker, klager til forvaltningen og undersøkelser av rettssystemet.